

УКРАЇНСЬКА ДУХОВНА МУЗИКА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Башевський Єлисей Валерійович,
викладач кафедри вокально-хорової
підготовки вчителя,
Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,
Колеснікова Марина Леонідівна,
викладач кафедри вокально-хорової
підготовки вчителя,
Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

Духовна музика є унікальним, специфічним явищем культури. З одного боку, вона є складовою мистецтва як акумулятора чуттєво-емоційного досвіду людства, а з іншого – складовою духовного життя суспільства й окремої людини. Треба відзначити, що духовна музика споконвічно була пов'язана з вірою людини у Бога і в цьому плані вона має розглядатись не лише з естетичної точки зору, а й з функціональної (як практична реалізація духовних потреб) та філософсько-світоглядної, що відображає уявлення людини про систему світу та її ставлення до Творця. Українці, як великий слов'янський народ, вистояв, незважаючи на століття бездержавності, утисків, геноциду, лише завдяки величезному духовному потенціалу, сконденсованому у національній культурі, вагомою складовою котрої є духовна музика. Шедеври церковної хорової музики творили безіменні регенти і професійні композитори, а також сам народ, для якого духовний спів був очищенням душі, одним із засобів самозбереження. Сьогодні технічні досягнення цивілізації, спокуса матеріальними благами змушують молодь, майбутніх учителів музичного мистецтва зокрема, з одного боку, шукати шляхи і механізми актуалізації й адаптації традиційних загальнолюдських цінностей до нових реалій. З другого – величезний потенціал духовності залишається істотно не задіяним в українському соціокультурному просторі. Розкриття в цьому контексті потенціалу української духовної музики та шляхів його реалізації – є метою статті. Культура і релігійне життя українського народу тісно переплетені між собою. Розвиток українського музичного мистецтва

впродовж століть засвідчує тісний взаємовплив релігії та духовної культури України. Особливістю української музичної культури є те, що церковний хоровий спів і духовна хорова музика мають давні традиції, а трансляція та збереження музичного досвіду відбувалася завжди завдяки традиції. Відродження церковно-релігійної культури в Україні у наші дні зумовило відродження й української духовної хорової музики як невід'ємної складової богослужіння. У кінці ХХ-початку ХХІ ст. простежується неабиякий інтерес до цього глибоко духовного виду храмового мистецтва. В умовах сьогодення відбувається осмислення цього феномену на побутово-обрядовому, мистецькому та філософському рівнях. Мистецький рівень осмислення церковної музики виявляється у створенні новітніх зразків сучасної духовної музики, організації численних хорових конкурсів та фестивалів. Вже виявилися окремі диригенти-хормейстери та хорові колективи, що плідно працюють у цьому напрямку. Дисципліни гуманітарного, світоглядно-культурологічного та художньо-естетичного циклу знаходяться у центрі проблем, пов'язаних з формуванням ціннісних орієнтацій студентів, заснованих на гуманістичних цінностях культури і освіти. Сфера прояву естетичного поширюється на все буття людини, що дає підставу вважати його разом з етичним і релігійним початковою мірою антропологічного виміру суспільства. Немає такого явища, предмета, який не міг би стати об'єктом естетичного сприйняття. Виокремити універсальні об'єктивні властивості як естетично значущі – проблематично. Може йти мова лише про пошук істотно відносних закономірностей, тенденцій, типологічних і концептуальних моделей, про інтерпретацію культурних парадигм, національної ментальності, підходах, заснованих на плюралістичній методології. Естетичні цінності артикулюють себе через форму, символ, метафору. Вони чуттєво конкретні й містять елементи абстрагування, ідеалізації, символізації тощо. Мова і значення естетичного будується на уяві та асоціаціях. На думку О.Козаренка, саме “галузь виразних форм, даних як самостійна й чуттєво безпосередньо сприймана цінність”, є предметом естетики. В естетичних судженнях студентів, з одного боку, відсутня необхідність підкорення нормативним вимогам, настановам. Тому й самі норми тут досить динамічні. Звідси виключно високий ступінь свободи естетичного вибору. Багатозначність естетичної цінності – наслідок суб'єктивної свободи. Різноманіття оцінок обумовлене різноманіттям естетичних смаків. Естетичні цінності культивують індивідуальну свободу, співвіднесену з внутрішнім світом людини, з потребою зрозуміти й виразити себе. Існує два види цінностей, що духовно опромінюють людське життя – релігійні та естетичні. Духовна музика по праву вважається прародителькою усієї української музичної творчості. Культура хорового

співу а *carrella* здавна утвердилася в Україні, а з уведенням християнства посіла в музичному мистецтві провідне положення. Її історія починається від XI століття – саме до цього часу належать перші рукописні зразки українських церковних піснеспівів. Українські композитори привнесли до світової культури оригінальні, властиві лише Україні, прийоми музичного письма. Це стосується і нового напрямку у духовно-музичній творчості, який виник на рубежі XIX-XX століття. Його яскравими представниками стали К. Стеценко, М. Леонтович, О. Кошиць, Я. Яциневич, П. Гончаров, П. Козицький, Н. Вериківський та інші композитори того часу. В основу їх творчого методу було покладено давні церковні жанри, збагачені інтонаціями українського фольклору й досягненнями професійної композиторської творчості. Естетична теорія до XX століття свої ціннісні параметри поєднувала переважно з пізнавальною природою творчості. В науковому побуті переважали поняття мімесису, наслідування, відтворення, віддзеркалення. Мистецтво порівнювали з дзеркалом, поверненим до зовнішнього світу. Воно прагнуло відображення прекрасного й гармонійного. Беручи до уваги той факт, що українська духовна музика є музично-естетичним виразником українського православ'я й загалом духовності, її можна вважати феноменом, що поєднує в собі два широкомасштабні складники філософського рівня осмислення: музику та релігію в її української православної інтерпретації. Духовна хорова музика є одним із найвпливовіших чинників формування світогляду майбутніх учителів музики. Від Знаменного розспіву до духовних творів сучасних українських композиторів вона була і залишається моментом Істини. Народжена зі слів молитви і текстів Святого письма українська духовна музика постає могутнім імпульсом для розвитку загальної культури майбутніх педагогів. Сучасний вчитель музики має стати саме тим майстром, діяльність якого сприятиме вивченню та популяризації християнської спадщини українського народу, релігійна і культурна традиція якого є невичерпним джерелом духовності. Багатовекторна дія духовної музики дає можливість подолати в сучасному хоровому русі історичну обмеженість, вона інтегрує хорові сили і, в цілому, виводить хорову українську культуру на якісно новий художній, просвітницький і художньо-світоглядний рівень. Усе це відповідає вищим творчим устремлінням та сприяє контакту художнього потенціалу мистецтва з перетворювальними процесами сучасного суспільного життя. З вищевказаного можна зробити висновок про те, що в процесі фахової підготовки майбутнього вчителя музики відбувається формування естетичних орієнтацій, становлення духовності як професійно значущої якості, що забезпечує творчий розвиток студентів. Можливими напрямками подальших наукових досліджень проблеми може стати визначення закономірностей

розгортання фахової підготовки майбутніх учителів музики з урахуванням особливостей функціонування в освітніх закладах різного соціокультурного призначення, розробка інваріантної та варіативної складових методичної системи формування художньо-естетичної культури майбутніх педагогів.